

Zanim przeczytasz

- Jakich znasz bohaterów ratujących ludzkość? Odpowiedz, odwołując się do znanych Ci filmów lub książek.

LEKTURA
OBOWIĄZKOWA

MITOLOGICZNY
SUPERBOHATER

Mit o Heraklesie

Fragmety książki Jana Parandowskiego *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*

Herakles (u Rzymian: Herkules) był synem Dzeusa i królowej Alkmeny¹. Ojciec, chcąc mu zapewnić nieśmiertelność, zabrał go raz do nieba i położył przy śpiącej Herze, aby chłopak mógł ssać pierś bogini. Hera jednak obudziła się i odtrąciła cudze dziecko. Kilka kropel jej mleka rozlało się po niebie i powstała z nich Mleczna Droga², a kilka spadło na ziemię i wyrosły z nich białe lilie. Hera nienawidziła Heraklesa i prześladowała go przez całe życie.

Kiedy miał dziesięć miesięcy, zdarzyło mu się po raz pierwszy okazać swą nadludzką siłę. Alkmena, wykąpowszy synów (bo miała jeszcze jednego: Ifiklesa), ułożyła ich w tarczy spiżowej³, która służyła za kołyskę. Dzieci już spały, gdy w połowie nocy Hera wysłała dwa potworne węże, by udusiły Heraklesa. Najeżone ostrymi łuskami, wpełzły do pokoju z przeraźliwym szczeniem, a z oczu ich bił ogień i z paszcz ciekła jadowita ślina. Wielka ja-

sność rozgorzała⁴ w całym pałacu. Młodszy, Ifikles, z krzykiem uciekł. Herakles zaś chwycił obydwie potwory i zaczął je dusić. Przybiegła Alkmena, a za nią jej mąż, Amfitrion, z mieczem. Rozbudzona służba zapełniła pokój dziecinny. Wszyscy patrzyli w zdumieniu, jak mały Herakles gniótł węże, które [...] martwe opadły na kamienną posadzkę. Pokazując matce i ojczymowi zdławione gady, chłopak śmiał się z radości i skakał.

Kilka słów o lekturze

Bohaterem mitu jest Herakles, który z powodu popełnionej zbrodni – w ramach pokuty – musiał wykonać 12 prac zleconych mu przez króla Eurysteusa. Na polecenie władcy Herakles dokonał czynów wykraczających ponad możliwości człowieka, między innymi pozbawił życia lwa z Nemei, który pustoszył pola i porywał bydło pasterzom, zgładził okropnego płaza – hydrę lernejską, czyhającą na ludzi i ich dobytek, wytępił ptaki żywiące się ludzkim mięsem, a nawet... porwał z Hadesu Cerbera...

¹ *Alkmena* – żona Amfitriona, króla Teb. Została uwiedziona przez Zeusa, który przybrał postać jej męża.

² *Droga Mleczna* – zbiorowisko bardzo odległych, niewidocznych gołym okiem gwiazd, tworzących smugę świetlną na niebie.

³ *Spiż* – połączenie metali używane do wyrobu broni, maszyn, pomników.

⁴ *Rozgorzeć* – rozpaść się, jaśnieć, świecić.

Herakles rósł zdrowo jak drzewo w sadzie. Amfitrion wcześniej zaczął go uczyć sztuki powożenia końmi i dobrał najlepszych mistrzów, aby go kształcili w zapasach, w strzelaniu z łuku i rzucaniu oszczepem [...]. Sypiał na twardym łożu, pod skórami dzikich zwierząt, a żywił się obficie mięsem i chlebem. Matka chciała, żeby nie zaniedbywał nauk, ale on nie miał zamiłowania do książek. Kiedy raz nauczyciel zaprosił go do biblioteki i zachęcał do wybrania sobie któregoś z tomów, Herakles wziął książkę kucharską. [...]

Gdy był głodny, mógł zjeść całego wołu. Puchar do wina miał tak ogromny, że go dwóch ludzi nieść musiało. Mając lat osiemnaście, zabił lwa i z jego skóry zrobił sobie okrycie. Lwi łeb nosił na głowie, niby hełm. Bogowie go polubili. Hermes dał mu miecz, Apollo strzały, Hefajstos kołczan⁶ pięknej roboty, Atena pancerz. Herakles wyrwał w lesie drzewo oliwne z korzeniami i sporządził sobie potężną maczugę, z którą się nigdy nie rozstawał.

A właśnie wybuchła wojna. Bohater ruszył z pomocą królowi tebańskiemu⁷, którego ziemię najechał nieprzyjaciel. Z garstką żołnierzy złamał szeregi wrogów i wrócił zwycięzcą. Król z wdzięczności dał mu swą córkę za żonę⁸. Herakles przez kilka lat siedział w domu i bawił dzieci. Ale razu pewnego, gdy składał ofiarę przy ołtarzu, ogarnęło go nagłe szaleństwo⁹. Nie wiedząc, co czyni, porwał się z nożem ku żonie, zabił ją, a dzieci udusił. Skoro znów odzyskał rozum, poszedł do wyroczni delfickiej¹⁰ po radę, jak ma odpokutować swą zbrodnię. Pitia kazała mu iść do Myken¹¹ i zaciągnąć się na służbę do króla Eurysteusa: co mu ten robić każe, ma wypełnić, póki nie dokona dwunastu prac. Herkules poszedł.

Ów Eurysteus był wielkim tchórzem. Ujrzawszy przed sobą tak potężnego siłacza, zląkł się i chcąc się go pozbyć, prędko wymyślił dlań robotę dość niebezpieczną, aby mógł być pewny, że bohater przyplaci ją życiem: kazał mu [...] zabić hydrę lernejską [...]. Hydra była niezmiernie wielka i miała dziesięć głów, z których jedną, w samym środku, nie-

Rzymska rzeźba przedstawia małego Heraklesa walczącego z węzami.

⁶ *Kołczan* – futerał na strzały do łuku.

⁷ *Tebański* – przymiotnik od nazwy greckiego miasta Teby.

⁸ *Żona Heraklesa* – Megara, córka Kreona – króla Teb.

⁹ *Szaleństwo Heraklesa* – zostało wywołane przez nienawidzącą go Herę.

¹⁰ *Delficki* – przymiotnik od nazwy miasta Delfy w starożytnej Grecji, w którym znajdowała się słynna wyrocznia. Kapłanka Pitia (Pytia) odpowiadała tam na zadawane przez pielgrzymów pytania dotyczące przyszłości.

¹¹ *Mykeny* – miasto w Grecji.

śmiertelną. [...] Herakles na nowo ucinął hydrze jedną głowę po drugiej, a rany natychmiast wypalał i łby więcej nie odrastały. Na koniec wyrwał jej ową nieśmiertelną głowę, zakopał na polu i przywalił ogromnym głazem. [...]

Wtedy Eurysteus kazał mu sprowadzić do Myken łanię ceryntyjską. Było to bardzo piękne zwierzę, które miało złote poroże i racice ze spiżu. Nikomu nie wyrządzało krzywdy, biegając sobie po górach Arkadii¹². Łania była ulubienicą Artemidy. Z tego powodu Herakles nie chciał jej ani zabić, ani zranić, i gonił ją przez cały rok. Na koniec dopadł jej w jakiejś gęstwinie i wzięwszy na ramiona, ruszył z powrotem. Po drodze spotkał Artemidę, która mu chciała odebrać łanię. Ale jej nie dał, a kiedy zaczęła go lżyć¹³, wytłumaczył, że robi to wszystko z nakazu niedobrego Eurysteusa, i uspokoił rozgniewaną boginię.

Ledwo Herakles stanął u wrót Myken z ową łanią, gdy herold¹⁴ mu oznajmił, że ma znów ruszyć do Arkadii, gdzie w okolicach Erymantu pojawił się dzik, bardzo wielki, który zagraża ludziom i zwierzętom. Była wtedy zima. Herakles wypłoszył dzika z gęstwiny i tak długo pędził go po głębokim śniegu, aż zwierzę padł omdlały. Wówczas dźwignął go na plecy i zaniósł Eurysteusowi.

Ale ten już obmyślił coś nowego: niechaj Herakles w jednym dniu oczyści stajnię Augiasza. Augiasz był królem Elidy¹⁵ i miał nieprzebrane stada bydła – samych wołów trzy tysiące. W stajniach zebrało się tyle nawozu, że wszyscy mieszkańcy Elidy nie mogliby tego uprzętnąć, gdyby się zabrali do roboty. Wobec tego pozostawiono wszystko, jak było: od trzydziestu lat nie wymiatano, chyba tak sobie, po wierzchu. Herakles poszedł, jak mu Eurysteus kazał, i obiecał Augiaszowi, że mu stajnię w jeden dzień oporządzi. Nic nie wspomniał o tym, kto go posłał, ale żądał dziesiątej części trzody jako zapłaty. Król zgodził się tym chętniej, iż rzecz wydała mu się niemożliwą do wykonania. Ale Herakles rozkopał z jednej strony grunt pod oborą i za pomocą osobnego kanału skierował niedaleko płynącą rzekę Penejos tak, że strumień przepływał przez stajnię i w kilka godzin woda wszystko wymyła.

¹² *Arkadia* – kraina ładu i szczęśliwości.

¹³ *Lżyć* – obrzucać kogoś obelgami.

¹⁴ *Herold* – dawniej: urzędnik ogłaszający w imieniu władcy ważne informacje.

¹⁵ *Elida* – kraina historyczna w Grecji.